

OCENE – POROČILA

VEČERNICA

Nagrada za najboljše slovensko izvirno mladinsko delo preteklega leta*

Večernica, ki je bila letos podeljena že enajstič, je svoj prvotni namen in pomen ohranila tudi ob novejših nagradah, kot so moja najljubša knjiga (po izboru mladih bralcev), desetnica (stanovska nagrada Društva slovenskih pisateljev) in izvirna slovenska slikanica (nagrada Združenja slovenskih založnikov), saj je še vedno **edina vseslovenska nagrada za najboljše izvirno mladinsko literarno delo preteklega leta**.

Podelitev večernice je povezana s srečanjem slovenskih mladinskih pisateljev OKO BESEDE, ki poteka vsako leto novembra v Murski Soboti. Na tej prireditvi, ki jo organizira Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc d.o.o. (poosebljata ga pisatelj Feri Lainšček in publicist Franci Just), omogoča pa tudi subvencija Ministrstva za kulturo, se vedno zbere več kot petdeset pisateljev, teoretikov in knjižničarjev, revija *Otrok in knjiga* že tradicionalno poskrbi za vsebinsko pripravo in izvedbo simpozija s področja mladinske književnosti (prispevki so objavljeni v reviji), pisatelji pa prvo dopoldne svojega dvodnevnega bivanja na SZ Slovenije namenijo tudi nastopom po pomurskih osnovnih in srednjih šolah.

Večernico sta leta 1996 ustanovila FRANC-FRANC in revija *Otrok in knji-*

ga, pokroviteljstvo nad nagrado pa je na pobudo Ferija Lainščka prevzelo Časopisno-založniško podjetje Večer iz Maribora. Takratno vodstvo – direktor Božo Zorko, glavni urednik Milan Predan in urednica kulturne redakcije Melita Forstnerič Hajnšek – so nagrado za sicer pomembno, a ne prestižno področje umetnosti znali upravičiti in povezati s svojimi načrti. Leta 2006 je Večer na lastno željo postal še enakovreden (torej tretjinski) lastnik večernice, kar nagradi, ki je tudi finančna, najbrž zagotavlja nove možnosti.

Potrebo po ustanovitvi nacionalne nagrade za mladinsko književnost sta ustanovitelja leta 1996 argumentirala tudi z dejstvom, da je število založb na slovenskem knjižnem trgu v devetdesetih letih nenehno naraščalo, posledično se je seveda občutno povečevala tudi letna količina knjižnih naslovov za otroke in mladino. Ta pa žal ni bila prenosorazmerna s kvaliteto besedil; mnoge izdaje so imele npr. zgolj razvedrilni ali čisto komercialni namen, nekatera besedila so bila izrazito poučna, spet druga so otroški način doživljanja sveta kičasto idealizirala in poenostavljala. Znamenita Levstikova nagrada založbe Mladinska knjiga (prvič podeljena leta 1949), ki je imela za razvoj slovenske mladinske

* Prispevek je bil predstavljen na slovenskem slavističnem kongresu v Trstu, oktobra 2007.

književnosti po 2. svetovni vojni nedvomno izjemno pomembno in spodbudno vlogo, je sicer še zmeraj pokrivala največ novoizdanih knjig za otroke in mladino, nikakor pa ni zadoščala za vrednotenje celotne produkcije.

Ustanovitelja večernice sta poskrbela za skrbno preiščena in zapisana pravila izbora, ki sta ga zaupala petčlanski strokovni žiriji, v kateri imajo svojega predstavnika revija *Otrok in knjiga*, podjetje Franc-Franc, ČGP Večer, Društvo slovenskih pisateljev in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije skupaj s Slovensko sekcijo IBBY. Časopis *Večer* tako od leta 1997 meseca marca ali aprila objavi razpis, na osnovi katerega je možno kandidirati za nagrado. Za večernico naj bi se torej založbe in avtorji praviloma potegovali, vendar lahko žirija prispelemu naboru knjig doda dela, za katera meni, da ne smejo biti spregledana. Pri tem si pomaga s seznamom novih knjig, ki ga za vsako leto posebej pripravi Pionirska knjižnica KOŽ Ljubljana. Žirija po tri- do štirimesečnem branju in pisanju internih anotacij najprej s tajnim glasovanjem izbere 5 enakovrednih finalistov, s katerimi so nato v *Večeru* objavljeni daljši intervjuji. V mesecu v oktobru pa razglasi nagrajenca, ki nagrado prejme na svečani večerni prireditvi v Murski Soboti, vsakoletnem osrednjem dogodku Očesa besede.

Z večernico je bilo doslej nagrajenih 10 avtorjev: **Tone Pavček, Desa Muck, Janja Vidmar, Polonca Kovač, Feri Lainšček, Matjaž Pikalo, Marjana Moškrič, Slavko Pregl, Igor Karlovšek in Dušan Dim**. Med njimi so bili – zanimivo – dokaj enokoprovno zastopani predstavniki obeh spolov in različnih generacij. Polovica nagrajencev je v času podelitve nagrade ustvarjala/še ustvarja izključno ali pa predvsem mladinsko literaturo (Desa Muck, Janja Vidmar, Polonca Kovač, Marjana Moškrič, Slavko Pregl), druga polovica ima tudi bogate

opuse nemladinske literature; izjema pa je vsekakor Dušan Dim, ki je nagrado prejel za svoj knjižni prvenec, označen kot razvojni roman. V času izbora nekateri finalisti in kasnejši nagrajenci (Desa Muck, Marjana Moškrič, Igor Karlovšek, Dušan Dim; Lilijana Praprotnik Zupančič, Danila Žorž, Andrej Makuc, Jana Bauer, Peter Svetina, Neli Kodrič, Barbara Gregorič Gorenc) niso bili oz. še vedno niso člani Društva slovenskih pisateljev, kar pomeni, da ne morejo kandidirati za nagrado desetnica, ki jo DSP podeljuje izključno svojim članom.

Žirija je v desetih letih za večernico nominirala 50 literarnih del dvatridesetih avtorjev. Kar s po petimi deli sta bili nominirani Desa Muck (1997, **1998**, 2002, 2004, 2005) in Janja Vidmar (1998, leta **1999** z dvema deloma, 2004, 2006), s štirimi deli Bina Štampe Žmavc (1997, 1999, 2002, 2004), s po dvema deloma pa Dim Zupan (1997, 2003), Milan Dekleva (1998, 2001), Maja Novak (1999, 2000), Feri Lainšček (2000, **2001**), Marjan Tomšič (2001, 2002), Slavko Pregl (**2004**, 2006) in Danila Žorž (2001, 2006).

Pregled po žanrih pokaže, da so med 50 finalistov bile uvrščene samo **tri pesniške zbirke** (avtorji: Tone Pavček, Milan Dekleva in Barbara Gregorič Gorenc), **eno samo dramsko delo** (avtor Milan Jesih), **23 del realistične proze** (14 avtorjev: Desa Muck, Janja Vidmar, Polonca Kovač, Matjaž Pikalo, Marjana Moškrič, Slavko Pregl, Igor Karlovšek, Dušan Dim; Dim Zupan, Vitan Mal, Marjan Tomšič, Andrej Makuc, Miroslav Košuta, Franjo Frančič) in **23 del nerealistične literature** (17 avtorjev: Feri Lainšček, Lela B. Njatin, Desa Muck, Milan Dekleva, Andrej Rozman Roza, Maja Novak, Bina Štampe Žmavc, Kajetan Kovič, Lilijana Praprotnik Zupančič, Matea Reba, Danila Žorž, Marjan Tomšič, Jana Bauer, Vinko Möderndorfer, Peter Svetina, Neli Kodrič, Borut Gombač).

Nagrajena je bila ena zbirka poezije (*Majnice: fulaste pesmi*), ena zbirka pravljic (*Mislíce*) in osem realističnih literarnih del, namenjenih bralcem knjižničarske stopnje M (5 del: *Lažniva Suzi, Princeska z napako, Ledene magnolije, Gimnazijec, Distorzija*) in P (3 dela: *Kaja in njena družina, Luža, Srebro iz modre špilje*).

V nagrajenih delih so po mnenju žirije mladi bralci lahko ob inovativno nagnovornih verzih o univerzalnem dojemanju ljubezni zaslutili moč žlahtne klasične poezije, odkrivali so lahko temne, pogosto zamolčane plati odraščanja in sodobne družbe, prisluhnili dialogu s kolektivnim nezavednim, se nasmejali upovedovanju newageovskega življenjskega sloga skozi otroško perspektivo, uživali ob avanturističnih dogodivščinah in duhovitem ironiziranju sveta današnjih otrok in odraslih, se zamislili nad najglobljimi brezni sodobne mladosti in se spet vedno znova čudili lepoti in enkratnosti osmišljenega življenja.

Nominirana in nagrajena dela so v knjižnicah uvrščena v naslednje skupine: 17 del ima oznako C, 13 del oznako P in 20 del oznako M. Več kot očitno je torej, da med finalisti prevladujejo literarna dela za mladostnike in da kljub dobri zastopanosti knjig za najmlajše bralce še nobeno delo iz te kategorije ni dobilo večernice.

Če smo še v »zlatih« sedemdesetih in osemdesetih letih tožili, da Slovenci skorajda ne premoremo domače literature za najstnike, lahko ob naših podatkih potrdimo, da smo v zadnjem desetletju dobili tudi odlične ustvarjalce problemske mladinske literature. Pravzaprav se je v tem času kvalitetna literarna bera – tako kot v mnogih evropskih deželah – obrnila celo njim v prid. Glede na omenjeni literarni razvoj in glede na dejstvo, da žirija iz leta v leto pretresa vedno obsežnejši korpus besedil (prvo leto 19,

zadnji dve leti pa že krepko čez 100), bo najbrž potrebno razmisliti o delitvi večernice na dve (s starostjo ciljnih bralcev pogojeni) kategoriji.

In kako so v izboru zastopane založbe? 4 nagrajene knjige je izdala Mladinska knjiga, 2 Cankarjeva založba (obe sta izšli v zbirki Najst), po eno pa Mladika, DZS, Franc-Franc in Prešernova družba. Vsa nominirana literarna dela pa je izdalo 17 založb: 19 knjig Mladinska knjiga, 5 knjig Mladika, po 4 knjige Cankarjeva založba, Prešernova družba in Karantanija, po dve knjigi DZS in Epta, po eno pa Franc-Franc, Mohorjeva družba Celovec, Aleph, Viharnik, Revija Galeb, Zadruga Novi Matajur, Reba Kamnik, Vodnikova hiša, Aristej, Mondena in Obzorja.

Pri tej kratki analizi, ki glede na posamezna leta ne kaže posebnih odstopanj, je morda dobro dodati, da so se člani žirije menjavali pogosteje, kot predvideva pravilnik, po katerem je dovoljeno nepretrgoma delovati dva mandata oziroma šest let. O izboru so doslej odločali: dr. Igor Saksida, Melita Forstnerič Hajnšek, mag. Tilka Jamnik, Milan Vincetič, Darka Tancer-Kajnih, dr. Marjana Kobe, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Bina Štampe Žmavc, Slavko Pregl, Tone Partljič, Petra Vidali, Ida Mlakar in dr. Vida Medved Udovič.

Zanimivo bi bilo seveda pregledati tudi podatke o knjižnični izposoji nagrajenih del v letu po nagradi in tudi v daljšem časovnem obdobju.

Za konec dodajamo še kronološko urejen seznam vseh finalistov ter utemeljitve nagrad, saj tako zbrano gradivo ni bilo doslej še nikjer objavljeno. Pravzaprav lahko rečemo, da je večernica medijsko – razen Večera, ki seveda podelitvi in finalistom odmerja res veliko prostora – dokaj slabo predstavljena. Posamezna dela in njihovi avtorji so

sicer občasno že bili deležni širše pozornosti (povabili so jih celo v najbolj gledane večerne razvedrilne oddaje TV Slovenija), najpogosteje pa celo največji slovenski dnevnik priobči le zelo kratko informacijo o končni odločitvi žirije. Zato pri utemeljitvah nagrad, iz katerih je lepo razvidna tematska in slogovna raznovrstnost literarnih del, v oklepaju navajamo številke revije *Otrok in knjiga*, kjer se nahajajo podatki o nagrajencu in finalistih. Od številke 50 dalje so v reviji ponatisnjeni tudi intervjuji z nagrajenci in finalisti, ki so bili objavljeni v *Večeru*.

Finalisti

Tone Pavček: *Majnice*. Mladika, 1996.
Bina Štampe Žmavc: *Ure kralja Mina*. Mladinska knjiga, 1996.

Dim Zupan: *Leteči mački*. Mladinska knjiga, 1996.

Desa Muck: *Kremplin*. Mohorjeva družba Celovec, 1996.

Lela B. Njatin: *Velikanovo srce*. Aleph, 1996.

Desa Muck: *Lažniva Suzi*. Mladinska knjiga, 1997.

Milan Dekleva: *A so kremšnite nevarne?* Mladinska knjiga, 1997.

Milan Jesih: *Štiri igre za otroke*. Mladinska knjiga, 1997.

Andrej Rozman Roza: *Skrivnost špurkov*. Mladinska knjiga, 1997.

Janja Vidmar: *Moj prijatelj Arnold*. DZS, 1997.

Janja Vidmar: *Princeska z napako*. DZS, 1998.

Janja Vidmar: *Aknožer*. Mladinska knjiga, 1998.

Vitan Mal: *Ta grajski*. Prešernova družba, 1998.

Bina Štampe Žmavc: *Muc Mehkošapek*. Epta, 1998.

Maja Novak: *Vile za vsakdanjo rabo*. Obzorja, 1998.

Polonca Kovač: *Kaja in njena družina*. Mladinska knjiga, 1999.

Kajetan Kovič: *Mačji sejem*. Mladinska knjiga, 1999.

Lilijana Praprotnik Zupančič: *Resnične pravljice in pripovedke*. Mladika, 1999.

Feri Lainšček: *Žlopi*. Prešernova družba, 1999.

Maja Novak: *Male živali iz velikih mest*. Karantanija, 1999.

Feri Lainšček: *Mislíce*. Franc-Franc, 2000.

Marjan Tomšič: *Katka in Bunkec*. Mladinska knjiga, 2000.

Milan Dekleva: *Alica v računalniku*. Cankarjeva založba, 2000.

Danila Žorž: *Poskus*. Karantanija, 2000.

Matea Reba: *Zmajček Bim in Bimbi*. Reba, 2000.

Matjaž Pikalo: *Luža*. Prešernova družba, 2001.

Desa Muck: *Anica in zajček*. Mladinska knjiga, 2001.

Andrej Makuc: *Oči*. Cankarjeva založba, 2001.

Bina Štampe-Žmavc: *Ukradene sanje*. Mondena, 2001.

Marjan Tomšič: *Martova velika junštva*. Revija Galeb, Zadruga Novi Matjur, 2001.

Marjana Moškrič: *Ledene magnolije*. Cankarjeva založba, 2002.

Dim Zupan: *Trnovska mafija*. Prešernova družba, 2002.

Miroslav Košuta: *Njune zgodbe*. Mladika, 2002.

Vinko Moderndorfer: *Muc Langus in čarovnička Gajka*. Mladika, 2002.

Jana Bauer: *Izginjevalec čarovnic*. Vodnikova založba, 2002.

Slavko Pregl: *Srebro iz modre špilje*. Mladinska knjiga, 2003.

Desa Muck: *Anica in velike skrbi*. Mladinska knjiga, 2003.

Peter Svetina: *Mroček dobi očala*. Mladinska knjiga, 2003.

Janja Vidmar: *Prijateljja*. Mladika, 2003.

Bina Štampe-Žmavc: *Pogašeni zmaj*. Epta, 2003.

Igor Karlovšek: *Gimnazijec*. Mladinska knjiga, 2004.

Neli Kodrič: *Na drugi strani*. Mladinska knjiga, 2004.

Desa Muck: *Anica in velika skrivnost*. Mladinska knjiga, 2004.

Franjo Frančič: *Dražen in jaz*. Karantanija, 2004.

Borut Gombač: *Velike oči male budilke*. Aristej, 2004.

Dušan Dim: *Distorzija*. Cankarjeva založba, 2005.

Slavko Pregl: *Spričevalo*. Mladinska knjiga, 2005.

Janja Vidmar: *Fantje iz gline*. Mladinska knjiga, 2005.

Danila Zorž: *Izkop*. Karantanija, 2005

Barbara Gregorič Gorenc: *Tri pike ...* Viharnik, 2005.

UTEMELJITVE ŽIRIJ

Večernica za leto 1996

Tone Pavček je bil letos prvi med skoraj enakimi, saj so kar tri dela dobila enako visoko število točk. Najvišje je bil ocenjen – klasik. Klasika ne pomeni le vrhunske umetniške vrednostne oznake, ampak je, če je živa literatura, tudi nagovorna. Zanimivo je, da si tudi sodobni mladi bralci v spominske knjige danes, v času ekranov in tipkovnic, izpišejo, za potrebe srca in duha, ta ali oni posebej doživeti verz iz Pavčkove zbirke. Klasiko vedno »preverja« literarna kritika, veda in šola – v tem smislu je Pavček preverjeno ime. Prav zato je večernica še dodatna potrditev Pavčkove žlahtne

klasičnosti. Ta klasičnost torej ne pomeni kake pomenske izpraznjenosti in formalne klišeiziranosti, saj je v *Majnicah* dobila inovativno izpovedno moč v pogovoru z mladostnikom. Pogovor, dialog med generacijami je danes v kritiki mladinske književnosti ena najbolj izpostavljenih vrednostnih oznak. Kdor se je sposoben pogovarjati, ta ni obsojen na molk, to največjo nevarnost za literaturo v vsakem času. *Majnice* so napisane v jeziku mladostnikov, v slengu, ki mu niso tuje podobe računalnikov, filma, McDonalda, skratka sodobnega mesta. V tem se oddaljujejo od prejšnjih, na vživljanju v mladostne resentimente temelječih besedil, tj. zbirke *Majhen dober dan, Prave in neprave pesmi*. Temeljno in povsem izvirno sporočilo *Majnic* je mogoče zjedriti v misel, da sta tudi v našem času hladne elektronske komunikacije za poezijo in ljubezen rezervirana v onj po papirju in črnilu (cikel Pisma). Pesnik vzpostavlja dialog z najstnikom v svojem posebnem pesniškem razmisleku starostno določenega, a hkrati univerzalnega dojemanja ljubezni, izpovedi in dozorevanja.

(*Otrok in knjiga*, št. 45)

Večernica za leto 1997

Tretjeosebna pripoved **Desa Muck** *Lažniva Suzi* sodi v okvir tem, ki jih je pisateljica obdelovala že v prejšnjih letih. Njen opus se posveča predvsem prikazom odraščanja in težav, ki so povezane z njim. Odraščanje je praviloma povezano z liki mladostnic (*Pod milim nebom, Hči lune*), v nizu dogodivščin pa zavzema Desa Muck zanj značilno humorno držo do sveta. V romanu *Lažniva Suzi* je novost tako glede na avtoričin dosedanji opus kot glede na mladinsko literaturo v celoti ta, da prikaže tudi temnejše, resne plati odraščanja. Nekateri motivi sodijo skorajda med »tabuje« v mladinski književnosti: alkoholizem v družini, socialna beda, izguba nedolžnosti. Kljub tem